

Omvang, aard en gevolgen

Crimineel gedrag van 12-minners heeft in Nederland tot nu toe weinig serieuze aandacht gekregen. Toch is daar alle reden toe. Een groot deel van de harde kern van de jeugd- en volwassen criminelen vertoont namelijk al als kind ernstig probleem- en crimineel gedrag. Velen van hen komen echter pas met politie en justitie in aanraking als ze een langdurige delinquente carrière achter de rug hebben. Dan hebben ze al slachtoffers gemaakt en grote schade aangericht.

Dit eerste van twee Factsheets Kindermisdaad biedt informatie over wat er bekend is over de omvang en aard van crimineel gedrag van 12-minners. Het tweede factsheet behandelt risico- en beschermende factoren, de mogelijkheden voor signalering, preventie en behandeling en de winst die de samenleving kan halen uit een beleid dat meer gericht is op preventie en vroegtijdige signalering en behandeling.

Geen systematische registratie

We weten in ons land betrekkelijk weinig over kindermisdaad en politiecontacten van 12-minners. Dat komt vooral omdat kindermisdaad niet onder het strafrecht valt en hun gedrag juridisch gezien niet als wetsovertreding geldt. De leeftijdsgrens van 12 jaar bestaat sinds 1965. Voor het gemiddelde kind geldt dat zijn of haar morele ontwikkeling tot die leeftijd nog niet voltooid is. Daarom kan hij of zij niet volledig verantwoordelijk gesteld worden voor zijn of haar daden. Omdat kindermisdaad buiten het jeugdstrafrecht valt wordt het 'criminele' gedrag dat kinderen wél vertonen niet systematisch als zodanig geregistreerd.

Veelzeggend in dit verband is dat er geen ingeburgerd verzamelbegrip bestaat voor de criminele daden van kinderen onder de 12 jaar. Omdat 'criminaliteit' vooral een strafrechtelijk begrip is en 12-minners niet onder het strafrecht vallen, gebruiken wij hier niet de term kindercriminaliteit maar *kindermisdaad* als overkoepelend begrip en benoemen we het gedrag als 'crimineel'. Het gebruik van vergoelijkende en 'vertederende' termen als 'jonge boefjes' of 'crimineeltjes' vermijden we, omdat die de (mogelijke) ernst van het gedrag en het verloop daarvan miskennen.

Tot begin jaren negentig werd kindermisdaad in ons land nauwelijks als een probleem beschouwd en besteedden politiek en media er weinig aandacht aan. Om twee redenen veranderde dat. In 1993 werd Engeland opgeschrikt door de *Bulger Case*, vernoemd naar de 3-jarige peuter die meegenomen en gedood werd door twee 10-jarigen. Die zaak leidde ook in Nederland tot verhitte debatten over 'verharding' van de jeugd, tekortschietende opvoeders en de wenselijkheid de leeftijdsgrens voor het jeugdstrafrecht te verlagen of zelfs af te schaffen. De tweede reden was het groeiend, wetenschappelijk gefundeerd inzicht dat er zich op jonge leeftijd risicofactoren kunnen voordoen die duidelijk verband houden met de ontwikkeling van een latere criminele carrière.

131.000 criminele kinderen

Analyses van politiegegevens en zelfrapportage-onderzoek maken duidelijk dat een klein, maar substantieel aantal kinderen onder de 12 agressief gedrag vertoont en zich schuldig maakt aan criminele feiten. Het gaat dan vrijwel uitsluitend om 10- en

Definities

Kindermisdaad of kindercriminaliteit: al het gedrag van kinderen tot en met 11 jaar dat onder het jeugdstrafrecht zou vallen als ze 12 jaar of ouder zouden zijn. We gebruiken de termen 'misdaad' en 'criminaliteit' om aan te geven dat het om behoorlijk ernstig storend gedrag gaat. De toevoeging 'kinder' maakt duidelijk dat het meestal gaat om het beginstadium van wat zich kan ontwikkelen tot ernstiger jeugd- of volwassenencriminaliteit.

Gedragsstoornissen of (externaliserend) probleemgedrag: een patroon van negativistisch, opstandig, ongehoorzaam en vijandig gedrag jegens leeftijdgenoten en volwassenen dat zich voordoet tijdens de kindertijd met een duur van tenminste zes maanden. Voorbeelden van zulk gedrag: spijbelen, weglopen van huis, agressie, verzet tegen iedere autoriteit, alcohol- en drugsgebruik.

Ernstige criminaliteit: omvat geweldsmisdrijven en ernstige vermogensdelicten zoals inbraak, brandstichting, diefstal met een buit van meer dan € 100, drugshandel en afpersing.

Zelfrapportage: (schriftelijk) onderzoek waarin kinderen zelf gevraagd is of ze zich in het jaar voorafgaand aan het onderzoek aan bepaald (crimineel) gedrag hebben schuldig gemaakt.

11-jarigen. Uit de meest recente zelfrapportagecijfers (2006) blijkt dat een derde van die leeftijdscategorie in het jaar voorafgaand aan het onderzoek een of meer criminele handelingen verrichtte. Dat leidt tot een schatting van in totaal 131.000 criminele kinderen in ons land, het bevolkingstal van een middelgrote stad. Die kinderen begaan behoorlijk ernstige feiten zoals stelen op school, winkeldiefstal, bekladding en agressief fysiek en verbaal gedrag. Niet meer dan 4 à 5.000 van hen komen jaarlijks in aanraking met de politie en worden geregistreerd, van wie 15% meer dan één keer.

Er zijn geen betrouwbare gegevens om vast te stellen of het aantal kindermisdaden in de loop der jaren is gedaald of gestegen. We weten wél dat misdaad door kinderen gemiddeld minder vaak voorkomt en minder ernstig is dan die van adolescenten.

Een klein deel van de delinquenten is verantwoordelijk voor ongeveer de helft van alle criminaliteit (figuur niet op schaal)

deel van de jeugd

deel van ernstige en gewelddadige misdrijven

Etnische en culturele factoren

Minderjarigen uit etnische minderheidsgroepen tussen de 12 en 18 jaar zijn oververtegenwoordigd in het justitiële systeem. Van de jongeren die veroordeeld zijn tot (voorlopige) hechtenis maken ze liefst 58 procent uit. Gezien de hiervoor genoemde feiten moeten we aannemen dat ze ook al oververtegenwoordigd zijn onder de kinderen met gedragsstoornissen en crimineel gedrag. Echter, betrouwbare gegevens daarover ontbreken. Turkse kinderen vertonen meer probleemgedrag dan andere kinderen, terwijl dat voor Marokkaanse kinderen alleen geldt als we afgaan op leerkrachten, maar vaak niet volgens hun ouders.

We weten niet precies welke factoren voor kinderen uit etnische minderheidsgroepen dominant zijn als het gaat om gedragsstoornissen en crimineel gedrag. Gaat het om culturele en etnische factoren of om het feit dat hun sociaaleconomische positie lager is dan gemiddeld en dat beschermende factoren mogelijk minder en risicofactoren meer aanwezig zijn?

Jongens en meisjes

Jongens vertonen meer gedragsstoornissen en crimineel gedrag dan meisjes. Dat geldt voor alle etnische groepen in ongeveer dezelfde mate. Meisjes maken zich net zo vaak als jongens schuldig aan winkeldiefstal of het slaan van hun ouders, maar veel minder vaak aan ernstige diefstal, agressie buitenshuis en vandalisme. Het probleemgedrag van meisjes is vaak meer naar binnen gericht (internaliserend), bijvoorbeeld in de vorm van eetstoornissen, angsten of depressiviteit, dat van jongens is vaker naar buiten gericht, in de vorm van agressie of vandalisme (externaliserend). Meisjes die vanwege externaliserend probleemgedrag terechtkomen in psychiatrische jeugdklinieken vertonen ernstiger stoornissen dan jongens in zulke instellingen. Dat kan erop wijzen dat dit soort gedrag van meisjes later gesignaleerd wordt of dat hulpverleners en anderen er minder raad mee weten.

Negatieve gevolgen voor de ouders

Crimineel gedrag heeft niet alleen grote negatieve gevolgen voor de slachtoffers, maar, zo blijkt uit onderzoek, ook voor de jeugdige ouders. Kinderen die een patroon ontwikkelen van herhaalde ernstige delinquentie lopen groot risico daarin te blijven hangen. Ze ontwikkelen onvoldoende sociale vaardigheden en slagen er vaak niet in stabiele en bevredigende sociale relaties op te bouwen. Ze roepen veel weerstand op bij anderen, wat hun negatief gedrag weer versterkt. Ze lopen een zeer verhoogd risico op schooluitval, een gebrekkige opleiding en een zwakke positie op de arbeidsmarkt.

Van criminele jongens die zich ontwikkelen tot recidivisten weten we dat ze vaker dan niet-criminele leeftijdgenoten op jonge leeftijd vader worden, maar hun vaderrol niet of onvoldoende kunnen waarmaken. Hun kinderen lopen op hun beurt een verhoogd risico op de ontwikkeling van gedragsstoornissen. Ernstig criminele kinderen worden – veel meer dan andere kinderen – geconfronteerd met psychische problemen zoals depressiviteit. Ze beginnen op jongere leeftijd met gebruik van alcohol en drugs en raken daar vaker aan verslaafd. Ze hebben problemen met het vinden of houden van werk. Ze maken slachtoffers en ze doen een groot, geldverslindend beroep op allerlei instellingen voor zorg, jeugdbescherming en onderwijs. Die kosten nemen jaarlijks toe naarmate ze ouder worden.

Gedragsstoornissen en criminaliteit

Het valt niet te ontkennen: er bestaat in vele gevallen een direct verband tussen ernstig probleemgedrag of gedragsstoornissen van jonge kinderen en zware, hardnekkige en gewelddadige criminaliteit op latere leeftijd. Criminologisch onderzoek toont keer op keer aan dat de harde kern van criminele jongeren en volwassenen relatief klein van omvang is, maar wél verantwoordelijk is voor

Mythes ontmaskerd

In de media, in de publieke opinie en aan de borreltafel zijn nogal wat mythes in omloop als het gaat om crimineel gedrag van kinderen. De meest hardnekkige daarvan zijn makkelijk te weerleggen:

Mythe 1: *Er is sprake van een nieuwe generatie kinderen die op jonge leeftijd ernstig crimineel gedrag vertoont.*

Weerlegging: daarvoor bestaat geen enkel empirisch bewijs.

Mythe 2: *De criminele kinderen van nu zijn voorbestemd om de zware en chronische wetsovertreders van de toekomst te worden.*

Weerlegging: Dat is niet noodzakelijkerwijs het geval.

Mythe 3: *Veel gedragsproblemen die zich op jonge leeftijd manifesteren zijn betrekkelijk onschuldig en kunnen we daarom eigenlijk best negeren.*

Weerlegging: Hoewel veel vroeg optredende gedragsproblemen weinig schade aanrichten, kan voor sommige kinderen aanhoudend en voor de leeftijd atypisch probleem- of crimineel gedrag de springplank vormen voor ernstiger probleemgedrag. Daarom moeten deze kinderen gedurende langere tijd gevolgd worden, want dan kunnen leerkrachten of andere volwassenen bij een afwijkend ontwikkelingspatroon in een vroeg in plaats van in een (te) laat stadium interveniëren.

Mythe 4: *We kunnen nauwkeurig vaststellen welke kleuters als kind crimineel gedrag gaan vertonen en vervolgens uitgroeien tot ernstige, gewelddadige jeugdige criminelen.*

Weerlegging: Met de huidige kennis kan dat niet.

Mythe 5: *Voor de meeste kinderen vormen gedragsstoornissen en crimineel gedrag niet meer dan een fase waar ze overheen groeien.*

Weerlegging: Dat klopt voor een deel van die kinderen, maar veel minder in het geval ze agressief zijn. De bestaande screeningsinstrumenten kunnen nog niet voorspellen welke kinderen dat gedrag wel of niet achter zich zullen laten. Daarom is het nu beter om actief te voorkomen dat zulk gedrag escaleert naar ernstiger probleemgedrag.

Mythe 6: *Invoeren van harde maatregelen in het jeugdjustitiële systeem (zoals opsluiten in een jeugdgevangenis of behandelinstelling) leidt tot een afname van crimineel gedrag van kinderen.*

Weerlegging: Hiervoor bestaat geen enkel wetenschappelijk bewijs. Niet alleen kosten zulke sancties de samenleving en alle belastingbetalers handenvol geld, bovendien zijn ze in strijd met het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Mythe 7: *Om adequaat te kunnen reageren op kindermisdaad is het nodig de leeftijds-grens voor strafbaarstelling te verlagen.*

Weerlegging: Er zijn voldoende mogelijkheden om zonder die verlaging te reageren met forse sancties en interventies.

Mythe 8: *Een 'softe' benadering gericht op preventie is verspilling van geld en menskracht.*

Weerlegging: Dit is een misvatting die makkelijk onderuit gehaald kan worden met financiële gegevens. Door preventie kan criminaliteit teruggedrongen worden tegen veel lagere kosten dan door opsluiten. Kosten-batenanalyses tonen aan dat verschillende preventieve maatregelen en behandelingen een hoog rendement opleveren. Steeds meer toonaangevende onderzoekers ondersteunen preventie als het belangrijkste middel om te reageren op ernstige en gewelddadige vormen van criminaliteit.

meer dan de helft van alle misdaden, inclusief ernstige vermogensdelicten en gewelddaden. Het merendeel van de zware criminelen start al in de kinderjaren met een criminele carrière (zie de figuur op de vorige pagina's).

Probleemgedrag is voor veel jonge kinderen een fase in een normale ontwikkeling, maar herhaalde en atypische vormen kunnen wijzen op een ontwikkeling die uitmondt in een gedragsstoornis en mogelijke crimineel gedrag. Afhankelijk van wie er rapporteert (ouder, kind, leerkracht of gedragsdeskundige) loopt het aantal kinderen met gedragsstoornissen uiteen van 5 tot bijna 30 procent. Hoe dan ook, een voorzichtige schatting komt uit op 5 tot 7 procent van alle Nederlandse kinderen die serieuze problemen hebben en hulp nodig hebben. Sommige gedragsgestoorde kinderen maken zich schuldig aan crimineel gedrag. We weten dat de criminele 12-minners een twee tot drie keer zo grote kans hebben als hun leeftijdgenoten om zich te ontwikkelen tot hardnekkige en gewelddadige delinquenten. Bovendien duurt hun criminele carrière langer. Met andere woorden: een deel van de kinderen met gedragsstoornissen en van de criminele kinderen loopt groot risico om later ernstig, langdurig en gewelddadig crimineel gedrag te vertonen. Zij zijn de misdadigers van morgen. Vanwege de schade die ze anderen kunnen berokkenen, vormen ze een onevenredig grote bedreiging voor de eigendommen en veiligheid van burgers.

Ontwikkeling naar ernstige delinquentie

De ontwikkeling naar ernstig en hardnekkig crimineel gedrag verloopt vanaf het 7e jaar via een min of meer vast traject. Er zijn drie hoofdsporen te onderscheiden: *openlijk probleemgedrag*, *heimelijk probleemgedrag* en *gezagsontwijkend gedrag voor het 12e jaar*.

Kinderen die openlijk probleemgedrag vertonen beginnen met lichte vormen van agressie, zoals pesten en anderen lastig vallen. In een volgende fase gaan ze vechten en weer later geven ze zich over aan ernstig geweld, zoals wapengebruik, verkrachting, ernstige mishandeling etcetera. De meer 'stiekeme' kinderen beginnen met herhaaldelijk liegen, winkeldiefstal en vullen dat repertoire vervolgens aan met vandalisme, brandstichting, inbraken en fraude. De gezagsontwijkende probleemkinderen zijn eerst halsstarrig en zeer ongehoorzaam en beginnen vervolgens te spijbelen en van huis weg te lopen en langdurig op straat te hangen, vaak met als achterliggend motief het ontlopen van autoriteit. Vanuit die laatste fase kunnen ze makkelijk doorstromen naar een of beide andere criminaliteitstrajecten. Hoe meer van die trajecten een kind volgt, des te negatiever is de prognose. Kennis van deze ontwikkelingstrajecten is van belang voor preventieve maatregelen die tegengaan dat kinderen van kwaad tot erger vervallen.

De noodzaak van betrouwbare cijfers

Omdat het aantal kinderen tot 12 jaar in ons land de laatste tien jaar licht gestegen is, zullen we de komende decennia waarschijnlijk te maken krijgen met meer criminaliteit. Die bereikt immers zijn piek in de late adolescentie en vroege volwassenheid. Daarmee gepaard gaat een groter beroep dat wordt gedaan op de jeugdzorg, de jeugd-ggz en de politie. Uitbreiden van die voorzieningen is kostbaar, maar die kosten kunnen we compenseren of besparen door verbeterde preventie interventies.

Allereerst hebben we betrouwbare gegevens nodig over het aantal criminele 12-minners en de schommelingen in omvang en aard van hun misdrijven. We weten nu bijvoorbeeld niet in welke regio's en steden meer of minder jeugdige criminelen zijn dan elders en hoeveel van hen buiten het justitiële systeem gesignaleerd maar niet geregistreerd worden. Door jaarlijks een zelfrapportageonderzoek te verrichten onder 8- tot 12-jarigen als aanvulling op al bestaande onderzoeken

onder 12- tot 18-jarigen krijgen we eindelijk betrouwbare cijfers over de aard en omvang van kindermisdaad en de veranderingen die zich daarin van jaar tot jaar voordoen. Idealiter onderzoekt zo'n enquête ook inhoeverre kinderen te maken krijgen met risico- en beschermende factoren (zie Factsheet 2).

Om een goed beeld te krijgen van de mate waarin kinderen slachtoffer worden van geweld (en om zoveel mogelijk te voorkomen dat ze opnieuw slachtoffer worden) is het noodzakelijk dat ziekenhuizen en traumacentra in het hele land een uniform systeem gebruiken om fysiek letsel te registreren.

Het beleid van politiek en instanties moet echter niet louter bepaald worden door deze cijfers en de fluctuaties daarin. Veel belangrijker is de ontwikkeling van programma's die het verband doorbreken dat er bestaat tussen kindermisdaad en later optredende chronische vormen van ernstige en gewelddadige criminaliteit (zie Factsheet 2).

Onderzoeksprioriteiten

Naast de beschikbaarheid van betrouwbare kwantitatieve gegevens moet er voor een wetenschappelijk onderbouwd beleid met betrekking tot kindermisdaad ook een antwoord gegeven worden op de volgende onderzoeksvragen:

- 1 Wat zijn andere waarschuwingssignalen die wijzen op een afwijkende ontwikkeling naar crimineel gedrag op jonge leeftijd en uiteindelijk ernstige en gewelddadige criminaliteit?
- 2 Hoe verloopt de ontwikkeling naar dat gedrag, met name in de voorschoolse periode?
- 3 Wat zijn de meest gangbare combinaties van risicofactoren?
- 4 Welke beschermende factoren houden verband met de afwezigheid van ernstig probleemgedrag en criminaliteit en welke maken een eind aan dat gedrag?
- 5 Welke aspecten van de omgang met leeftijdgenoten verhogen de waarschijnlijkheid op later ernstig problematisch gedrag en criminaliteit?
- 6 Wat zijn de beste beoordelings- en screeningsinstrumenten om risico's vast te stellen die gebruikt kunnen worden door politie, justitie, leerkrachten en medewerkers van de jeugdzorg en jeugd-ggz?
- 7 Hoe kunnen we het aanbod aan effectieve interventies voor criminele kinderen uitbreiden?
- 8 Welke interventies leveren het meeste (financiële) rendement op?

Misdadigers van morgen

Dit factsheet is gebaseerd op *Tomorrow's Criminals: The Development of Child Delinquency And Effective Interventions* onder redactie van Rolf Loeber, N. Wim Slot, Peter van der Laan en Machteld Hoeve. Dit boek verschijnt zomer 2008 bij Ashgate Press, Ashgate, Groot-Brittannië. Het is de eerste omvattende studie die vanuit verschillende disciplines in kaart brengt wat we in Nederland weten over de omvang, aard en oorzaken van kindermisdaad en over de preventie en behandeling ervan. Dat alles geplaatst binnen de context van internationaal onderzoek.

Factsheet 2 beschrijft de risico- en beschermende factoren bij de ontwikkeling van kindermisdaad en de mogelijkheden van preventie en interventie.

Tekst van dit factsheet: Maurice van Lieshout, Utrecht.

Vormgeving: Jeroen Tirion [BNO] ontwerp & advies, Utrecht.

Uitgave: Amsterdams Centrum voor Kinderstudies/Vrije Universiteit Amsterdam 2008

www.ack.vu.nl